

**COLLEGE
VAN
PROCUREURS-GENERAAL**

**COLLÈGE
DES
PROCUREURS GÉNÉRAUX**

Brussel, 4 mei 2010

Bruxelles, le 4 mai 2010

**OMZENDBRIEF NR. COL 7/2010 VAN HET
COLLEGE VAN PROCUREURS-GENERAAL BIJ DE
HOVEN VAN BEROEP**

**CIRCULAIRE N° COL 7/2010 DU COLLÈGE DES
PROCUREURS GÉNÉRAUX PRÈS LES COURS D'APPEL**

Mijnheer de Procureur-generaal,
Mijnheer de Federale Procureur,
Mijnheer/Mevrouw de Procureur des Konings,
Mijnheer/Mevrouw de Arbeidsauditeur,

Monsieur le Procureur général,
Monsieur le Procureur fédéral,
Monsieur/Madame le Procureur du Roi,
Monsieur/Madame l'Auditeur du travail,

BETREFT :

Voorlopige richtlijnen inzake de bijstand van een advocaat bij het eerste politionele verhoor van een verdachte gelet op de recente rechtspraak van het EHRM

OBJET :

Directives provisoires concernant l'assistance d'un avocat lors de la première audition de police d'un suspect compte tenu de la récente jurisprudence de la CEDH

INHOUDSTAFELTABLE DES MATIÈRES

I. Voorbeschouwingen	2	I. Considérations préalables
II. Voorlopige richtlijnen ter vrijwaring van de rechten van verdediging en de strafvordering	4	II. Directives provisoires visant à garantir les droits de la défense et l'action publique
II.1. Mededeling van het zwijgrecht aan de ondervraagde persoon	4	II.1. Communication du droit au silence à la personne interrogée
II.2. Belang van de vaststellingen ter plaatse en de beveiliging van sporen en materiële bewijzen.	5	II.2. Importance des constatations sur place et la sécurisation des indices et des preuves matérielles.
II.3. Opname van het eerste verhoor van een verdachte die van zijn vrijheid is beroofd	5	II.3. Enregistrement de la première audition d'un suspect privé de liberté
II.4. Richtlijnen met betrekking tot de vordering tot instellen van een gerechtelijk onderzoek	6	II.4. Directives concernant la mise en instruction

I. VOORBESCHOUWINGEN

Het College van procureurs-generaal stelt vast dat het door het EHRM in een aanzienlijke reeks arresten ingenomen standpunt met betrekking tot de bijstand van een advocaat bij het politieverhoor niet zonder meer kan ingevoerd worden in het Belgische strafprocesrecht.

De Belgische wetgeving bevat geen expliciet verbod met betrekking tot de voorafgaande raadpleging, aanwezigheid of zelfs de bijstand van een advocaat tijdens het eerste politieverhoor. Deze werkwijze is niet strijdig met de openbare orde, maar ze is niet opgenomen in de wettelijke uitzonderingen op het geheim van het opsporings- en het gerechtelijk onderzoek.

De invoering ervan zou ernstige problemen van organisatorische en praktische aard veroorzaken.

Een eerste praktisch probleem is de 24 uren regeling in zaken gepaard gaande met een arrestatie en voorlopige hechtenis. Deze regeling steunt rechtstreeks op artikel 12 van de Grondwet dat niet onmiddellijk vatbaar is voor herziening. Bij arrestatie blijft meestal bitter weinig tijd over om een gedegen overleg of bijstand door een advocaat te kunnen organiseren. Het opleggen van bijkomende procedureregels binnen de termijn van 24 uren zou bovendien een stijging van de voorlopige hechtenis kunnen veroorzaken.

Een tweede praktisch probleem is het nijpende tekort aan infrastructuur en aan technische middelen ter ondersteuning van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek.

Dit laat zich vooral voelen op het vlak van de video-opname of registratie van het verhoor en op het vlak van het sporenonderzoek en de technische vaststellingen:

- De video-opname of registratie van het verhoor.

De opname van een verhoor op video kan een belangrijk controlemiddel opleveren om na te gaan op welke manier een verhoor verlopen is.

I. CONSIDÉRATIONS PRÉALABLES

Le Collège des procureurs généraux constate que le point de vue de la CEDH concernant l'assistance de l'avocat lors de l'audition de police adopté dans un nombre considérable d'arrêts ne peut pas s'intégrer tel quel dans le droit de la procédure pénale belge.

La législation belge n'interdit pas explicitement la consultation préalable, la présence, ni même l'assistance d'un avocat durant la première audition de police. Cette procédure n'est pas contraire à l'ordre public, mais elle n'est pas reprise sous les exceptions légales à la règle du secret de l'information et de l'instruction.

L'introduction de cette procédure causerait de sérieux problèmes d'ordre organisationnel et pratique.

Un premier problème pratique est le délai de 24 heures dans les affaires avec arrestation et détention préventive. Cette mesure repose directement sur l'article 12 de la Constitution et ne peut pas être revue immédiatement. En cas d'arrestation, il reste généralement trop peu de temps pour pouvoir mettre en place une concertation correcte ou l'assistance d'un avocat. De plus, l'application de règles de procédure additionnelles dans le délai de 24 heures pourrait causer une augmentation de la détention préventive.

Un deuxième problème pratique est le manque criant d'infrastructuur et de moyens techniques en soutien de l'information et de l'instruction.

Ceci se fait principalement ressentir au niveau de l'enregistrement vidéo ou de l'enregistrement de l'audition et au niveau de la recherche d'indices et des constatations techniques.

- Enregistrement vidéo ou enregistrement de l'audition.

L'enregistrement d'une audition sur support vidéo peut fournir un moyen de contrôle permettant de vérifier de quelle manière une audition s'est déroulée.

Bij navraag blijkt echter dat op het einde van het kalenderjaar 2009 de federale politie over te weinig camera's beschikt per arrondissement.

- Het sporenonderzoek en de materiële vaststellingen.

Er bestaat onvoldoende capaciteit bij de politiediensten om in elke zwaarwichtige zaak een degelijk sporenonderzoek uit te voeren en bijgevolg alle essentiële materiële vaststellingen te doen. De laboratoria die op arrondissementeel vlak met die opdrachten worden belast, zijn onderbezet. Nochtans dient tegenover een verhoging en verbetering van de rechten van verdediging ontegensprekelijk een verbetering van de bewijsverkrijging door sporen en forensisch onderzoek te staan. Bovendien is het optreden van voldoende daartoe wetenschappelijk gevormde politieambtenaren noodzakelijk. Een ander belangrijk probleem is de bewaking en bescherming van de gevonden sporen en materiële bewijzen.

Een derde praktisch probleem is gelegen in het feit dat een systeem van bijstand van de advocaat bij het eerste verhoor belangrijke organisatorische implicaties voor de balies heeft en dat de huidige organisatie van de balies hier niet op berekend is. De oprichting van piketdiensten, vergelijkbaar met de lijst voor bijstand van minderjarigen in jeugdzaken is nodig, zoals het ook nodig is te bepalen in welk type van zaken deze bijstand verleend kan worden. Hierbij dient het gelijkheidsbeginsel geëerbiedigd te worden. Er rijzen ook vragen over de financiering en de in acht te nemen wachttermijnen.

De minister van Justitie heeft onder meer op vraag van het College van Procureurs-generaal beslist een overleg te organiseren met alle bij het strafrechtelijk beleid betrokken instanties, teneinde na te gaan of een wetgevend initiatief opportuun is om de krachtlijnen van voornoemde rechtspraak van het EHRM in de Belgische strafrechtprocedure om te zetten.

Il apparaît cependant que la police fédérale dispose de trop peu de caméras par arrondissement à la fin de l'année civile 2009.

- Recherche d'indices et constatations matérielles.

Les services de police sont confrontés à un manque de capacité les empêchant de rechercher correctement des indices dans toute affaire importante et donc de procéder à toutes les constatations matérielles essentielles. Les laboratoires chargés de ces missions au niveau des arrondissements sont en sous-effectifs. Néanmoins, face à un accroissement et une amélioration des droits de la défense, l'obtention des preuves par le biais d'indices et d'une enquête technico-légale doit être incontestablement améliorée. De plus, il est nécessaire de faire appel à suffisamment de fonctionnaires de police disposant d'une formation scientifique à cet effet. Un autre problème important est la surveillance et la protection des indices et des preuves matérielles découverts.

Un troisième problème pratique tient au fait qu'un système d'assistance de l'avocat lors de la première audition a d'importantes implications d'ordre organisationnel pour les barreaux et que l'organisation actuelle des barreaux ne permet pas l'instauration de ce système. L'instauration de permanences, comparable à la liste relative à l'assistance de mineurs en matière de jeunesse est nécessaire, tout comme il est également utile de préciser dans quel type d'affaires cette assistance peut être fournie. Le principe de l'égalité doit être respecté dans ce cadre. Des questions se posent également quant au financement et aux délais d'attente à prendre en considération.

Le ministre de la Justice a décidé, entre autres à la demande du Collège des procureurs généraux, d'organiser une concertation avec tous les acteurs de la procédure pénale en vue d'examiner l'opportunité d'une initiative législative afin de traduire les lignes de force de la jurisprudence précitée de la CEDH dans la procédure pénale belge.

Volgende aangelegenheden dienen hierbij te worden bestudeerd:

- De omvang van de bijstand of de raadpleging van een advocaat:
 - Raadpleging vóór de ondervraging
 - Bijstand tijdens de ondervraging
 - Actief / passief
 - Praktische modaliteiten
 - Telefonische raadpleging
 - Bezoek
 - Infrastructuur
 - Wachtijd
 - Andere...
- Beperking van de zaken waarin bijstand geboden is
- Beperking van de verhoren waarbij bijstand geboden is.

In afwachting dat de wetgever beslist op welke wijze de recente rechtspraak van het EHRM moet geïmplementeerd worden in het Belgisch strafprocesrecht worden de volgende richtlijnen in acht genomen.

II. VOORLOPIGE RICHTLIJNEN TER VRIJWARING VAN DE RECHTEN VAN VERDEDIGING EN DE STRAFVORDERING

II.1. Mededeling van het zwijgrecht aan elke ondervraagde persoon

Artikel 47bis, 1 Sv. bepaalt dat "ieder verhoor begint met de mededeling aan de ondervraagde persoon dat:

- a) hij kan vragen dat alle vragen die hem worden gesteld en alle antwoorden die hij geeft, worden genoteerd in de gebruikte bewoordingen;
- b) hij kan vragen dat een bepaalde opsporings-handeling wordt verricht of een bepaald verhoor wordt afgenomen;
- c) zijn verklaringen als bewijs in rechte kunnen worden gebruikt."

Daarnaast geldt voortaan als richtlijn dat vóór de aanvang van het verhoor aan de ondervraagde persoon ook zal worden medegedeeld dat:

Les points à examiner concernent :

- L'importance de l'assistance ou de la consultation d'un avocat :
 - Consultation avant l'audition
 - Assistance au cours de l'audition
 - Active / passive
 - Modalités pratiques
 - Consultation par téléphone
 - Visite
 - Infrastructure
 - Délai d'attente
 - Autre...
- Limitation des affaires dans le cadre desquelles l'assistance est proposée ;
- Limitation des auditions dans le cadre desquels l'assistance est proposée.

En attendant que le législateur décide de quelle façon la jurisprudence récente de la CEDH doit être implémentée dans la procédure pénale Belge, les directives suivantes sont d'application.

II. DIRECTIVES PROVISOIRES VISANT À GARANTIR LES DROITS DE LA DÉFENSE ET L'ACTION PUBLIQUE

II.1.1. Communication du droit au silence à toute personne interrogée

L'article 47bis, 1 C.i.cr. dispose que « au début de toute audition, il est communiqué à la personne interrogée :

- a) qu'elle peut demander que toutes les questions qui lui sont posées et les réponses qu'elle donne soient actées dans les termes utilisés ;
- b) qu'elle peut demander qu'il soit procédé à tel acte d'information ou telle audition ;
- c) que ses déclarations peuvent être utilisées comme preuve en justice. »

En outre, il y aura désormais lieu de communiquer à la personne interrogée avant le début de l'audition :

d) hij het recht heeft te weigeren te antwoorden op de gestelde vragen.

Al deze elementen worden in een proces-verbaal opgenomen.

II.2. Belang van de vaststellingen ter plaatse en de beveiliging van sporen en materiële bewijzen

De door het EHRM ingezette evolutie heeft onvermijdelijk tot gevolg dat de eerste verklaringen en het politieverhoor als middel van waarheidsvinding en qua bewijswaarde sterk zullen afnemen, en vereisen dat andere bewijsmiddelen optimaal moeten geëxploiteerd en beschermd worden.

De fase waarbij de politiediensten ter plaatse vaststellingen doen met betrekking tot een ernstig misdrijf wordt bijgevolg nog belangrijker voor de toekomst, en qua bewijsrecht cruciaal voor het strafproces. Er dient door de politiediensten bijgevolg een bijzondere inspanning geleverd te worden op het vlak van de vaststelling van de sporen en de bescherming ervan.

Tijdens deze fase dient de procureur des Konings er op toe te zien dat de materiële bewijzen en sporen worden gevrijwaard, en dat autonoom verder onderzoek gebeurt op grond van die materiële bewijzen en de bewijzen volgend uit getuigenverklaringen.

De politiedienst zet nadien het onderzoek zo intensief mogelijk verder op basis van de materiële bewijzen en sporen en verklaringen van getuigen die op autonome wijze kunnen worden geëxploiteerd. Wat de verdere verhoren betreft gelden de richtlijnen voorzien onder II.4., laatste alinea.

II.3. Opname van het eerste verhoor van een verdachte die van zijn vrijheid is beroofd

Er wordt een video-opname met geluidsopname van het eerste verhoor van de gearresteerde verdachte gemaakt indien het gaat om ernstige misdrijven. Voorrang wordt gegeven aan levensbeëindigende misdaden en niet correctionaliseerbare misdaden.

d) qu'il a le droit de refuser de répondre aux questions posées.

Tous ces éléments sont repris dans un procès-verbal.

II.2. Importance des constatations sur place et sécurisation des indices et des preuves matérielles

L'évolution amorcée par la CEDH a inévitablement pour conséquence que les premières déclarations et l'audition par la police en tant que moyen aidant à la manifestation de la vérité et en tant que preuve, perdront de leur importance et requièrent que d'autres moyens de preuve soient exploités et protégés.

La phase au cours de laquelle les services de police procèdent à des constatations sur place concernant une infraction grave est, par conséquent, encore plus importante à l'avenir et est cruciale pour le procès au niveau du droit de preuve. Les services de police doivent donc consentir un effort particulier en ce qui concerne la constatation d'indices et leur protection.

Durant cette phase, le procureur du Roi doit veiller à ce que les preuves matérielles et les indices soient préservés et à ce que l'enquête se poursuive de manière autonome sur la base de ces preuves matérielles et des preuves découlant des déclarations de témoins.

Le service de police poursuivra l'enquête le plus intensivement possible sur la base des preuves matérielles, des indices et des déclarations de témoins pouvant être utilisés de manière autonome. En ce qui concerne les autres auditions, les directives prévues au point II.4., dernier alinéa, sont d'application.

II.3. Enregistrement de la première audition d'un suspect privé de liberté

Il est procédé à un enregistrement vidéo et sonore de la première audition du suspect arrêté s'il s'agit d'infractions graves. La priorité est donnée aux homicides et aux crimes non correctionnalisables.

Bij twijfel zal de procureur des Konings dadelijk geraadpleegd worden. Gelet op de beperktheid van de werkmiddelen zal de politiedienst de procureur des Konings dadelijk op de hoogte brengen van iedere moeilijkheid om hieraan te voldoen.

De te horen persoon wordt op voorhand geïnformeerd dat de opname louter gebeurt ter controle van de wijze waarop het verhoor precies verlopen is. Het betreft geen opname in de zin van artikel 112 ter Sv. De voorafgaande toestemming van de verhoorde is niet vereist.

De opname wordt neergelegd ter correctionele griffie.

Het is vanzelfsprekend mogelijk dat een zaak tot een arrestatie leidt hoewel hiervan bij aanvang geen sprake was. Indien in de loop van de zaak blijkt dat het risico bestaat dat de betrokkene niet meer in staat is om vrij te komen en te gaan en dat het opsporingsonderzoek eventueel naar een vrijheidsbeneming zou kunnen evolueren, dan zal de betrokken politiedienst op dezelfde manier te werk gaan.

II.4. Richtlijnen met betrekking tot de vordering tot instellen van een gerechtelijk onderzoek

- De procureur des Konings zal de gevorderde onderzoeksrechter uitdrukkelijk vragen het aanhoudingsmandaat niet te motiveren op grond van de verklaring(en) van de verdachte afgelegd zonder voorafgaande raadpleging van een advocaat, maar enkel op grond van de andere bewijselementen;

- De procureur des Konings zal de onderzoeksrechter bovendien uitdrukkelijk vragen dat, nadat de verdachte overleg heeft kunnen plegen met zijn advocaat, wordt overgegaan tot een nieuw verhoor van betrokkene op grond van de elementen van het dossier zonder evenwel te verwijzen naar zijn initieel verhoor (respectievelijke initiële verhoren) afgelegd zonder bijstand van een advocaat.

En cas de doute, le procureur du Roi sera consulté immédiatement. Étant donné le manque de moyens, le service de police informera sans délai le procureur du Roi de toute difficulté d'y satisfaire.

La personne à entendre est préalablement informée que l'enregistrement est effectué uniquement aux fins de contrôler la manière dont l'audition s'est précisément déroulée. Il ne s'agit pas d'un enregistrement au sens de l'article 112 *ter* CIC. Le consentement préalable de la personne entendue n'est pas requis.

L'enregistrement est déposé au greffe correctionnel.

Bien entendu, il est possible qu'une affaire débouche sur une arrestation alors qu'il n'en était pas question au début. S'il s'avère, au cours de l'affaire, que la personne risque de ne plus être en mesure d'aller ou de venir librement et que l'information pourrait évoluer éventuellement vers une privation de liberté, le service de police concerné agira de la même façon.

II.4. Directives concernant la mise en instruction

- Le procureur du Roi demandera expressément au juge d'instruction requis de ne pas motiver le mandat d'arrêt sur la base de la (des) déclaration(s) du suspect recueillie(s) sans la consultation préalable d'un avocat, mais uniquement sur la base des autres éléments de preuve ;

- En outre, le procureur du Roi demandera expressément au juge d'instruction, qu'après avoir pu consulter un avocat, il soit procédé à une nouvelle audition du suspect sur la base des éléments du dossier sans devoir renvoyer à la (aux) déclaration(s) initiales de celui-ci recueillie(s) sans la consultation préalable d'un avocat.

Brussel, 4 mei 2010

Bruxelles, le 4 mai 2010

De procureur-generaal bij het hof van beroep
te Luik, voorzitter van het College van
Procureurs-generaal,

Le procureur général près la cour d'appel à
Liège, Président du Collège des procureurs
généraux,

Cédric VISART de BOCARMÉ

De procureur-generaal bij het hof van beroep
te Gent,

Le procureur général près la cour d'appel à
Gand,

Frank SCHINS

De procureur-generaal bij het hof van beroep
te Bergen,

Le procureur général près la cour d'appel à
Mons,

Claude MICHAUX

De procureur-generaal bij het hof van beroep
te Antwerpen,

Le procureur général près la cour d'appel à
Anvers,

Yves LIÉGEOIS

De procureur-generaal bij het hof van beroep
te
Brussel,

Le procureur général près la cour d'appel à
Bruxelles,

Marc de le COURT

